

Ірина О. Пенська, Олена Є. Дахнова
ПРОГНОЗУВАННЯ СТАНУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ
БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

У статті на основі оцінювання індикаторів зовнішньоекономічної безпеки України за 2008–2015 рр. здійснено прогноз основних показників та загального рівня зовнішньоекономічної безпеки на період 2016–2020 років. З урахуванням прогнозних тенденцій розвитку зовнішньоекономічного сектору сформульовано пропозиції щодо його стабілізації.

Ключові слова: зовнішньоекономічна безпека; експортна залежність; імпортна залежність; відкритість економіки.

Табл. 5. Літ. 14.

Ирина А. Пенская, Елена Е. Дахнова
ПРОГНОЗИРОВАНИЕ СОСТОЯНИЯ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКОЙ
БЕЗОПАСНОСТИ УКРАИНЫ

В статье на основе оценки индикаторов внешнеэкономической безопасности Украины за 2008–2015 гг. спрогнозированы основные показатели и общий уровень внешнеэкономической безопасности на период 2016–2020 годов. С учетом прогнозных тенденций развития внешнеэкономического сектора сформулированы предложения по его стабилизации.

Ключевые слова: внешнеэкономическая безопасность; экспортная зависимость; импортная зависимость; открытость экономики.

Iryna O. Pienska¹, Olena E. Dakhnova²
FORECASTING THE STATE OF EXTERNAL
ECONOMIC SECURITY OF UKRAINE

Based on the evaluation of external economic security indicators for Ukraine over 2008–2015, the key indices and the overall level of economic security of the country has been forecasted for the period 2016–2020. Taking into account the forecasted trends in the external economic relations the authors' recommendations on its stabilization are suggested.

Keywords: external economic security; export dependency; import dependency; economy's openness.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку економіки України характеризується загостренням соціально-економічних проблем та поширенням негативного впливу політичної складової на економічні процеси. Визначальними рисами сучасної української економіки є монопольно-олігархічна, низькотехнологічна, ресурсовитратна економічна модель; високий рівень тінізації та криміналізації; надмірна залежність національної економіки від зовнішніх ринків; неефективне управління державним боргом. Наслідками цього є зменшення добробуту домогосподарств та зростання рівня безробіття, активізація міграційних процесів через бойові дії. За таких умов та з урахуванням тенденції посилення інтеграції економіки України у світову економічну систему вирішення проблем економічної безпеки, зокрема, подолання зовнішньоекономічних загроз, є першочерговим завданням соціально-економічного розвитку країни.

¹ Kharkiv Institute of Finance of the Ukrainian State University of Finance and International Trade, Ukraine.

² Kharkiv Institute of Finance of the Ukrainian State University of Finance and International Trade, Ukraine.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняні науковці питання зовнішньоекономічної безпеки досліджують переважно в контексті забезпечення національної безпеки держави, при цьому зовнішньоекономічну безпеку розглядають як складову системи економічної безпеки країни. Змістовно-понятійне трактування зовнішньоекономічної безпеки достатньо повно висвітлено в праці Л.І. Григорової-Беренди [5].

Останнім часом у наукових публікаціях з проблем зовнішньоекономічної безпеки значна увага приділяється виявленню загроз зовнішньоекономічній безпеці України [5; 6; 14], вдосконаленню методики оцінювання рівня зовнішньоекономічної безпеки [2; 3; 13] та оцінюванню індикаторів зовнішньоекономічної безпеки України [2; 3; 6; 7; 13].

Так, О.І. Хорольський [14, 24–25] стверджує, що аналізуючи національну економіку, ми не можемо не враховувати її взаємодію зі світовим ринком, що характеризується такими показниками, як загальноторговельна, експортна й імпортна квоти. Аналіз цих показників та подальше поглиблення переважно сировинної спеціалізації доводять логіку обумовленості загострення загроз нестабільності для національної економіки в майбутньому та породжують кризи сьогодні. Особливо ці загрози відчутні для країн з вузьким внутрішнім ринком, зокрема таких як Україна, та залежністю від зовнішніх монополій в чутливих сферах міжнародної торгівлі та слабким рівнем диверсифікації національного експорту та імпорту. Існуючі загрози стабільному розвитку України потребують активізації регуляторної політики.

У більшості досліджень зовнішньоекономічну безпеку розглядають переважно з точки зору зовнішньої торгівлі. Проте в науковій літературі зустрічається і ширший погляд на сутність зовнішньоекономічної безпеки та її складових. Так, ми цілком погоджуємося з думкою В.І. Аранчія та І.В. Перетятка, що зовнішньоекономічна безпека має включати в себе не лише експортну та імпорتنу, але й валютну, інвестиційну та боргову безпеки, оскільки кожен із даних факторів має безпосередній вплив на зовнішньоекономічну безпеку України [2, 150].

Невирішені частини проблеми. В багатьох працях вітчизняних вчених проведено оцінювання індикаторів зовнішньоекономічної безпеки за певні періоди часу та порівняння отриманих значень показників з пороговими значеннями, визначено загрози та розроблено заходи з підвищення рівня зовнішньоекономічної безпеки. Однак, з урахуванням важливості досліджень, недостатньо уваги приділено саме динаміці індикаторів зовнішньоекономічної безпеки з метою прогнозування стану зовнішньоекономічної безпеки України та її окремих індикаторів.

Метою дослідження є оцінювання стану зовнішньоекономічної безпеки України за 2008–2015 рр. та формулювання пропозицій щодо стабілізації процесів у зовнішньоекономічній сфері на підставі прогнозних індикаторів на період 2016–2020 років.

Основні результати дослідження. Основним нормативно-правовим документом, що регламентує здійснення моніторингу стану економічної безпеки в цілому та зовнішньоекономічної безпеки зокрема, є Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України [1].

Відповідно до Методичних рекомендацій, зовнішньоекономічна безпека (ЗЕБ) визначається як стан відповідності зовнішньоекономічної діяльності національним економічним інтересам, що забезпечує мінімізацію збитків держави від дії негативних зовнішніх економічних чинників та створення сприятливих умов для розвитку економіки завдяки її активній участі у світовому розподілі праці [1].

Деякі науковці [2] виділяють окремо експортну та імпорتنу безпеки. Як зазначають В.І. Аранчій та І.В. Перетятко, у зв'язку з винятковою важливістю формування потужного експортного потенціалу, спрямованого на забезпечення економічної безпеки України, доцільно ввести поняття «експортна безпека», під яким варто розуміти забезпечення державою конкурентоспроможності продукції на зовнішніх ринках, підтримку відповідності експорту держави її національним інтересам. Аналогічно важливим показником є й «імпортна безпека», оскільки масовий наплив імпорتنної продукції, що спостерігається в Україні, посилює занепад національної промисловості та підвищує рівень безробіття [2, 150–151].

До складу показників, що дозволяються оцінити стан зовнішньоекономічної безпеки, входять 11 індикаторів (трьох типів: С є показником-стимулятором, тобто наявний прямий зв'язок між показником-стимулятором та інтегральною оцінкою; В є дестимулятором, коли між показником-дестимулятором та інтегральною оцінкою наявний зворотній зв'язок; А – змішаний тип показника, який до певного значення є стимулятором, а в разі подальшого збільшення перетворюється на дестимулятор), кожний з яких має свій ваговий коефіцієнт (табл. 1).

Таблиця 1. Система показників оцінки стану зовнішньоекономічної безпеки України [1]

№	Індикатор	Ваговий коефіцієнт індикатору	Тип індикатору
1	Відкритість економіки, %	0,0835	В
2	Коефіцієнт покриття експортом імпорту, разів	0,1061	А
3	Питома вага провідної країни-партнера в загальному обсязі експорту товарів, %	0,0885	В
4	Питома вага провідної країни-партнера в загальному обсязі імпорту товарів, %	0,0935	В
5	Питома вага провідного товару (товарної групи) в загальному обсязі експорту товарів, %	0,0909	В
6	Питома вага провідного товару (товарної групи) за виключенням енергетичного імпорту в загальному обсязі імпорту товарів, %	0,0877	В
7	Питома вага сировинного та низького ступеня переробки експорту промисловості в загальному обсязі експорту товарів, %	0,0981	А
8	Частка імпорту у внутрішньому споживанні країни, %	0,0992	А
9	Індекс умов торгівлі (ціновий), %	0,0996	С
10	Завантаженість транзитних потужностей нафто-транспортної системи, %	0,0774	С
11	Завантаженість транзитних потужностей газотранспортної системи, %	0,0754	С

Крім зазначених показників, у деяких наукових працях [3; 13] наголошується на необхідності доповнення системи показників для моніторингу стану зовнішньоекономічної безпеки. Зокрема, на думку деяких вчених [3; 13], для формування цілісного уявлення про рівень зовнішньоекономічної безпеки країни доцільно включити показники експортної та імпоротної залежності, а також показник, що оцінює рівень інноваційної продукції в структурі товарного експорту. Адже саме обсяг торгівлі високотехнологічними товарами дає уявлення про інноваційну спроможність країни у світовому масштабі, рівень розвитку експортного потенціалу держави, дає можливість для раціоналізації імпорту [3, 41].

Не менш важливими для комплексної оцінки стану ЗЕБ, на нашу думку, є такі показники, як географічна та якісна структури експорту й імпорту України.

Користуючись Методичними рекомендаціями щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, а також враховуючи додаткові показники, що характеризують стан ЗЕБ, проведемо розрахунки основних індикаторів зовнішньоекономічної безпеки України за 2015 рік. Результати розрахунків узагальнено у табл. 2.

Таблиця 2. Стан зовнішньоекономічної безпеки України у 2015 році*

№	Індикатор	Значення індикатору	Стан індикатору
1	Відкритість економіки, %	86,98 ¹⁾	задовільний
2	Рівень експортної залежності, %	44,07 ¹⁾	задовільний
3	Рівень імпоротної залежності, %	42,91 ¹⁾	задовільний
4	Коефіцієнт покриття експортом імпорту, разів	1,02	оптимальний
5	Питома вага провідної країни-партнера в загальному обсязі експорту товарів, %	12,67	задовільний
6	Питома вага провідної країни-партнера в загальному обсязі імпорту товарів, %	19,96	небезпечний
7	Питома вага провідного товару (товарної групи) в загальному обсязі експорту товарів, %	21,18	критичний
8	Питома вага провідного товару (товарної групи) за виключенням енергетичного імпорту в загальному обсязі імпорту товарів, %	16,7	небезпечний
9	Питома вага сировинного та низького ступеня переробки експорту промисловості в загальному обсязі експорту товарів, %	81,9	критичний
10	Частка імпорту у внутрішньому споживанні країни, %	42,42 ¹⁾	критичний
11	Індекс умов торгівлі (ціновий), %	95,4	незадовільний
12	Завантаженість транзитних потужностей нафтотранспортної системи, %	27,06	критичний
13	Завантаженість транзитних потужностей газотранспортної системи, %	37,58	критичний

* розраховано за [1; 4; 9–12].

¹⁾ за 9 місяців 2015 року.

За результатами розрахунків лише 5 показників знаходяться в задовільному або оптимальному стані, решта 8 показників свідчать про загрози зовнішньоекономічній безпеці України, при чому 5 показників знаходяться в

критичному стані. Отже, загальний рівень зовнішньоекономічної безпеки України у 2015 р., визначений з урахуванням вагових коефіцієнтів, становить 35,82%, що характеризується як небезпечний.

Дослідження динаміки індикаторів ЗЕБ дає підстави для прогнозування рівня зовнішньоекономічної безпеки України на середньостроковий період. Для розв'язання завдання з прогнозування можливих значень показників ЗЕБ доцільно використати розрахунок прогнозів на основі тренду.

Виявлення основної тенденції (тренду) ряду є одним з головних методів аналізу та узагальнення динамічних рядів. Будь-який динамічний ряд у межах періоду з більш-менш стабільними умовами розвитку виявляє певну закономірність зміни рівнів – загальну тенденцію. Одним рядом притаманна тенденція до зростання, іншим – до зниження. Зростання чи зниження рівнів динамічного ряду, своєю чергою, відбувається по-різному: рівномірно, прискорено чи уповільнено. Нерідко ряди динаміки через коливання рівнів не виявляють чітко вираженої тенденції. Щоб виявити й охарактеризувати основну тенденцію, застосовують різні способи згладжування та аналітичного вирівнювання динамічних рядів.

Отже, при прогнозуванні рівня зовнішньоекономічної безпеки України скористаємося методикою виявлення основної тенденції (тренду) ряду [8, 99–102]. Вихідні дані для прогнозування наведено у табл. 3.

Таблиця 3. Основні індикатори зовнішньоекономічної безпеки України за 2008–2015 рр.*

	Показник	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
1	Відкритість економіки, %	84,73	72,62	82,22	92,55	87,31	76,52	82,19	86,98
2	Рівень експортної залежності, %	37,21	33,86	37,70	41,92	39,15	34,54	40,90	44,07
3	Рівень імпоротної залежності, %	47,52	38,76	44,52	50,63	48,16	41,99	41,29	42,91
4	Коефіцієнт покриття експортом імпорту, разів	0,78	0,87	0,85	0,83	0,81	0,82	0,99	1,02
5	Індекс умов торгівлі (ціновий), %	100,1	73,8	106,7	104,1	89,00	99,8	96,4	91,6
6	Рівень ЗЕБ, %	36	40	40	35	30	34	30,5	35,8

* розраховано за [1; 4].

Вибір типу функції ґрунтується на теоретичному аналізі сутності економічного явища та характері його динаміки. При виборі функцій можна застосувати аналіз ланцюгових характеристик інтенсивності динаміки. Якщо ланцюгові абсолютні прирости відносно стабільні, не мають чіткої тенденції до зростання чи зменшення, як у досліджуваному випадку з індикаторами зовнішньоекономічної безпеки, вирівнювання ряду виконується на основі лінійної функції: $y_t = a_0 + a_1 t$, де t – порядковий номер періоду. Параметри a_0 та a_1 трендових рівнянь визначаються методом найменших квадратів.

Отже, здійснимо аналітичне вирівнювання динамічного ряду рівня відкритості економіки. Розрахунок параметрів рівняння прямої наведено в табл. 4.

Використовуючи підсумки стовбців 2, 4 та 5, визначимо параметри рівняння прямої: $a_0 = 665,12 / 8 = 83,14$; $a_1 = 21,07 / 60 = 0,35$.

Таким чином, рівняння прямої ряду динаміки, що характеризує рівень відкритості економіки України, має такий вигляд: $\hat{y}_t = 83,14 + 0,35t$,

тобто середній рівень відкритості економіки становить 83,14%, середньорічний приріст складає 0,35%.

Таблиця 4. Розрахунок параметрів рівняння прямої динамічного ряду рівня відкритості економіки України у 2008–2015 рр., авторська розробка

Роки	Рівень відкритості економіки (y_i)	Умове позначення періодів (t_i)	$y_i t_i$	t_i^2	Вирівняне рівняння ряду динаміки (\hat{y}_t)	$y_i - \hat{y}_t$	$(y_i - \hat{y}_t)^2$
1	2	3	4	5	6	7	8
2008	84,73	-4	-338,92	16	81,73533	2,994667	8,968028
2009	72,62	-3	-217,86	9	82,0865	-9,4665	89,61462
2010	82,22	-2	-164,44	4	82,43767	-0,21767	0,047379
2011	92,55	-1	-92,55	1	82,78883	9,761167	95,28037
2012	87,31	1	87,31	1	83,49117	3,818833	14,58349
2013	76,52	2	153,04	4	83,84233	-7,32233	53,61657
2014	82,19	3	246,57	9	84,1935	-2,0035	4,014012
2015	86,98	4	347,92	16	84,54467	2,435333	5,930848
Разом	665,12	0	21,07	60	665,12	0	272,0553

Використовуючи виведене рівняння, визначимо прогноз на 2016 рік. При $t = 5$ рівень відкритості економіки становитиме $83,14 + 0,35 \times 5 = 84,89$.

Оскільки аналіз показників зовнішньоекономічної безпеки проведено за 8 років (2008–2015 рр.), максимальний період прогнозу може складати таку ж кількість років, як і в проаналізованому періоді. Звісно, при прогнозуванні економічних явищ суттєво зростає ризик неточності прогнозу та значного відхилення прогнозних значень від фактичних у майбутньому. Для зниження цього ризику можна застосувати сценарний підхід, зміст якого полягає в розробці сценаріїв прогнозу у ході екстраполяції тренду. На практиці сценарний підхід реалізується через визначення довірчих інтервалів тренду. Встановлення довірчих інтервалів служить дієвим засобом забезпечення прогнозу від недостовірності. Для обчислення меж коливання спостережуваного прогнозного значення від тренду обчислюється виправлена середня квадратична похибка прогнозного значення функції тренду. Використовуючи дані стовбця 8 табл. 4, розраховано середню квадратичну похибку лінійного рівняння тренду, що склала 8,1%. Величина довірчого інтервалу становитиме 5,83.

У сценарному аналізі робиться припущення, що за будь-яких умов прогнозне значення аналізованого показника буде не меншим за значення нижнього довірчого інтервалу і не більшим за значення верхнього довірчого інтервалу. Як правило, формують три сценарії: песимістичний, оптимістичний та найбільш імовірний [7, 145]. При цьому потрібно звертати увагу на тип індикатора зовнішньоекономічної безпеки. Так, якщо індикатор є стимулятором, значення верхнього довірчого інтервалу будуть формувати оптимістичний сценарій, а значення нижнього довірчого інтервалу – песимістичний сценарій. Для індикаторів-дестимуляторів – навпаки: значення верхнього довір-

чого інтервалу будуть формувати песимістичний сценарій, а значення нижнього довірчого інтервалу – оптимістичний сценарій.

Отже, прогноз рівня відкритості економіки України на 2016 р. матиме наступний вигляд: за оптимістичним сценарієм відкритість економіки складе 79,07%, за песимістичним сценарієм – 90,72%, за найбільш імовірним – 84,89%.

Аналогічним чином проведемо розрахунки інших показників ЗЕБ. Результати прогнозування узагальнимо у табл. 5.

Таблиця 5. Прогноз показників зовнішньоекономічної безпеки України на 2016–2020 рр., авторська розробка

Показник	Роки	Сценарій прогнозу		
		Песимістичний	Найбільш імовірний	Оптимістичний
1. Відкритість економіки, % (індикатор-дестимулятор)	2016	90,72	84,90	79,07
	2017	91,07	85,25	79,42
	2018	91,42	85,60	79,77
	2019	91,77	85,95	80,12
	2020	92,13	86,30	80,47
2. Рівень експортної залежності, % (індикатор-стимулятор)	2016	39,17	41,96	44,74
	2017	39,83	42,62	45,40
	2018	40,49	43,27	46,06
	2019	41,15	43,93	46,72
	2020	41,80	44,59	47,38
3. Рівень імпорتنної залежності, % (індикатор-дестимулятор)	2016	46,59	42,94	39,30
	2017	46,28	42,63	38,99
	2018	45,97	42,33	38,68
	2019	45,67	42,02	38,38
	2020	45,36	41,72	38,07
4. Коефіцієнт покриття експортом імпорту, разів (індикатор змішаного типу)	2016	0,92	0,97	1,03
	2017	0,94	1,00	1,05
	2018	0,96	1,02	1,07
	2019	0,98	1,04	1,10
	2020	1,00	1,06	1,12
5. Індекс умов торгівлі (ціновий), % (індикатор-стимулятор)	2016	85,81	95,60	105,38
	2017	85,90	95,68	105,46
	2018	85,98	95,76	105,54
	2019	86,06	95,84	105,62
	2020	86,14	95,92	105,70
6. Рівень ЗЕБ, %	2016	28,52	31,30	34,08
	2017	27,75	30,53	33,31
	2018	26,98	29,76	32,54
	2019	26,21	29,00	31,77
	2020	25,44	28,22	31,00

Характеризуючи отримані результати прогнозування на період 2016–2020 рр., варто відзначити як позитивні, так і негативні тенденції розвитку зовнішньоекономічної сфери. Позитивні тенденції мають 3 показники: рівні експортної та імпорتنної залежності і коефіцієнт покриття експорту імпортом

(що цілком очевидно, оскільки ці показники взаємозалежні). За прогнозними даними варто очікувати поліпшення експортної та імпоротної безпеки, хоча ці показники все ще залишаться у діапазоні задовільного стану. До оптимального стану наблизиться коефіцієнт покриття експортом імпорту, але варто зауважити, що в періоди кризи цей коефіцієнт збільшується завдяки зменшенню ВВП. Тому позитивно оцінювати тенденцію збільшення цього коефіцієнту можна тільки за умови економічного зростання.

Індикатор відкритості економіки показує значущість зовнішньоторговельних зв'язків для країни. Потрібно зауважити, що цей індикатор не завжди правильно відображає рівень відкритості економіки; його потрібно використовувати в сукупності з такими показниками, як географічна і товарна структура експорту та імпорту. Коли зовнішньоторговельний оборот не перевищує рівня 75% ВВП, він стимулює загальне економічне зростання. Незважаючи на позитивні тенденції, що мають відбутися в експортній та імпортній безпеці, рівень відкритості економіки України має негативну тенденцію, проте в прогнозованому періоді він залишиться в діапазоні задовільного стану.

Що стосується індексу умов торгівлі, то цей показник демонструє зовсім незначне збільшення протягом прогнозованого періоду та в цілому все ще залишиться в діапазоні незадовільного стану ЗЕБ.

Таким чином, незважаючи на певні позитивні прогнози у зовнішньоекономічній сфері, загальний рівень зовнішньоекономічної безпеки України, за результатами трендового аналізу, матиме негативну тенденцію до зниження та залишатиметься в небезпечному стані.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Дослідження стану зовнішньоекономічної безпеки України, аналіз динаміки її індикаторів дає підстави стверджувати про недосконалість зовнішньоекономічної політики держави та неефективність функціонування системи зовнішньоекономічних відносин. Протягом тривалого часу основними загрозами ЗЕБ і причиною низького рівня ЗЕБ залишаються високий рівень імпоротної залежності України, недостатній коефіцієнт покриття експортом імпорту, значна частка імпорту товарів у внутрішньому споживанні, неякісна товарна та географічна структура експорту, вкрай низький рівень інноваційної продукції в товарному експорті.

Поліпшення стану ЗЕБ вимагає розробки та реалізації стратегічних і тактичних заходів, а саме: стимулювання експортноорієнтованих галузей економіки; суттєвого збільшення експорту готової продукції; реалізації заходів імпортозаміщення, тобто переорієнтації економіки країни на виробництво тих товарів, попит на які нині забезпечується за рахунок імпорту. Крім того, підтримуючи політику інтеграції української економіки у світове господарство, слід поєднувати прагматичну відкритість із розумним протекціонізмом.

Виявлені в ході дослідження перспективи розвитку індикаторів рівня ЗЕБ мають стати підґрунтям для подальших досліджень щодо пошуку найбільш ефективних інструментів зовнішньоекономічної політики та розробки державної стратегії забезпечення зовнішньоекономічної безпеки України.

1. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 № 1277 // www.me.gov.ua.

Metodychni rekomendatsii shchodo rozrakhunku rivnia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy: Nakaz Ministerstva ekonomichnoho rozvytku i torhivli Ukrainy vid 29.10.2013 № 1277 // www.me.gov.ua.

2. Аранчій В.І., Петятюк І.В. Зовнішньоекономічна безпека України в контексті міжнародної інтеграції // Вісник Полтавської державної аграрної академії.— 2012.— №2.— С. 150–161.

Аранчій В.І., Петятюк І.В. Zovnishnoekonomichna bezpeka Ukrainy v konteksti mizhnarodnoi intehratsii // Visnyk Poltavskoi derzhavnoi ahrarnoi akademii.— 2012.— №2.— С. 150–161.

3. Архирейська Н.В., Панасейко І.М. Сучасні проблеми забезпечення та оцінки рівня зовнішньоекономічної безпеки України // Бізнес-Інформ.— 2015.— №1.— С. 40–45.

Arkhireiska N.V., Panaseiko I.M. Suchasni problemy zabezpechennia ta otsinky rivnia zovnishnoekonomichnoi bezpeky Ukrainy // Biznes-Inform.— 2015.— №1.— С. 40–45.

4. Географічна структура зовнішньої торгівлі України товарами // Державна служба статистики України // www.ukrstat.gov.ua.

Neohrafichna struktura zovnishnoi torhivli Ukrainy tovaramy // Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy // www.ukrstat.gov.ua.

5. Григорова-Беренда Л.І. Зовнішньоекономічна безпека: сутність та загрози // Проблеми економіки.— 2010.— №2.— С. 39–46.

Hryhorova-Berenda L.I. Zovnishnoekonomichna bezpeka: sutnist ta zahrozy // Problemy ekonomiky.— 2010.— №2.— С. 39–46.

6. Кововський Л.О. Сучасні проблеми зовнішньоекономічної безпеки України та напрями їх подолання // Ефективна економіка.— 2011.— №10 // www.economy.nayka.com.ua.

Kovovskiy L.O. Suchasni problemy zovnishnoekonomichnoi bezpeky Ukrainy ta napriamy yikh podolannia // Efektyvna ekonomika.— 2011.— №10 // www.economy.nayka.com.ua.

7. Мартиненко В.В. Прогнозування тенденцій розвитку економічної безпеки України з урахуванням впливу глобалізаційних факторів // Збірник наук. праць Національного університету державної податкової служби України.— 2013.— №1.— С. 138–149.

Martynenko V.V. Prohnozuvannia tendentsii rozvytku ekonomichnoi bezpeky Ukrainy z urakhuvanniam vplyvu hlobalizatsiinykh faktoriv // Zbirnyk nauk. prats Natsionalnoho universytetu derzhavnoi podatkovoi sluzhby Ukrainy.— 2013.— №1.— С. 138–149.

8. Рогожнікова Н.В. Статистика: Навч. посібник. — К.: УБС НБУ, 2008. — 279 с.

Rohozhnikova N.V. Statystyka: Navch. posibnyk. — K.: UBS NBU, 2008. — 279 s.

9. Статистична інформація за січень-грудень 2015 р. // Міністерство енергетики та вугільної промисловості України // mpe.kmu.gov.ua.

Statystychna informatsiia za sichen-hruden 2015 r. // Ministerstvo enerhetyky ta vuhilnoi promyslovosti Ukrainy // mpe.kmu.gov.ua.

10. Товарна структура зовнішньої торгівлі // Державна служба статистики України // www.ukrstat.gov.ua.

Tovarna struktura zovnishnoi torhivli // Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy // www.ukrstat.gov.ua.

11. Транспортування нафти // НАК «Нафтогаз України» // www.naftogaz.com.

Transportuvannia nafty // NAK «Naftohaz Ukrainy» // www.naftogaz.com.

12. Транспортування природного газу // НАК «Нафтогаз України» // www.naftogaz.com.

Transportuvannia pryrodnoho hazu // NAK «Naftohaz Ukrainy» // www.naftogaz.com.

13. Харазішвілі Ю.М., Дронь Є.В. Прогнозування індикаторів, порогових значень та рівня економічної безпеки України у середньостроковій перспективі: Аналітична доповідь. — К.: НISД, 2014. — 117 с.

Kharazishvili Yu.M., Dron Ie.V. Prohnozuvannia indykatoriv, porohovykh znachen ta rivnia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy u serednostrokovii perspektyvi: Analitychna dopovid. — K.: NISD, 2014. — 117 s.

14. Хорольський О.І. Зовнішньоекономічні пріоритети України: завдання та механізми державної політики щодо їх оптимізації // Стратегічні пріоритети.— 2013.— №3.— С. 23–29.

Khorolskiy O.I. Zovnishnoekonomichni priorytety Ukrainy: zavdannia ta mekhanizmy derzhavnoi polityky shchodo yikh optymizatsii // Stratehichni priorytety.— 2013.— №3.— С. 23–29.

Стаття надійшла до редакції 10.03.2016.